

บทคัดย่อ

บทสรุปกิจการผลิตและการตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงเศรษฐศาสตร์ด้านการผลิตและการตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการผลิตและการตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษ และต้นทุนการผลิตและการตลาด ตลอดจนแนวโน้มในการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษในเชิงการค้า โดยอาศัยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนการผลิต ต้นทุนการตลาด วิธีการตลาดและส่วนเหลือจากการตลาด ตลอดจนการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษปลูก ขาพรวนเป็นอาชีพหลัก การผลิตผักเป็นเพียงอาชีพเสริมโดยผักที่นิยมปลูกได้แก่ ถั่วฝักยาว แดงค้าง บวบหอม ผักกาดขาว ปลิด ตะไคร้ กวางตุ้ง และมะระ ซึ่งจากการคำนวณต้นทุนการผลิตผักทั้ง 7 ชนิด พบว่า ต้นทุนหลักในการผลิต คือ ต้นทุนค้ำแปร ได้แก่ ต้นทุนแรงงานในครัวเรือน โดยเฉลี่ยผักปลอดภัยจากสารพิษมีต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่โดยรวม 6.26 บาท เกษตรกรมีกำไรจากการผลิตผักเฉลี่ยต่อไร่ 1.33 บาท ผักกาดขาวปลิดเป็นผักที่มีกำไรต่อไร่สูงที่สุด คือ 3.45 บาท ในขณะที่การผลิต กวางตุ้งจะทำให้เกษตรกรขาดทุนต่อไร่ 2.05 บาท ผักปลอดภัยจากสารพิษที่เกษตรกรผลิตได้มากกว่า 98 เปอร์เซ็นต์ถูกขายให้พ่อค้ารวบรวมในรูปแบบและราคาของผักทั่วไป ต้นทุนหลักทางการตลาดคือ ค่าหนักสูญหายของผัก เกษตรกรได้รับส่วนแบ่งประมาณร้อยละ 46 ส่วนเหลือจากการตลาดคิดเป็นร้อยละ 54 ของราคาขายปลีก ต้นทุนการตลาดต่อกำไรผู้ค้าปลีกและผู้ค้าส่งมีสัดส่วนร้อยละ 23 : 26 : 5 สำหรับผลผลิตส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 2 ขายในลักษณะผักปลอดภัยจากสารพิษ พบว่า มีส่วนเหลือจากการตลาดประมาณร้อยละ 40 ของราคาขายปลีก แบ่งเป็น ต้นทุนการตลาด กำไรผู้ค้าปลีกและกลุ่มในสัดส่วนร้อยละ 18:16:6 โดยต้นทุนค่าขนส่งเป็นต้นทุนการตลาดที่สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41 ของต้นทุนการตลาดทั้งหมด โดยเฉลี่ยเกษตรกรจะได้รับส่วนแบ่งสูงกว่าการขายในรูปแบบผักทั่วไปประมาณ 15% และการค้าผ่านกลุ่มเช่นนี้จะมีส่วนเหลือจากการตลาดน้อยกว่าค้าผ่านพ่อค้าคนกลาง ปัญหาสำคัญของการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษในเชิงการค้า คือ ปัญหาการตลาด เนื่องจากผลผลิตของเกษตรกรถูกขายไปในตลาดของผักทั่วไป เนื่องจากไม่มีตลาดจำหน่ายที่ชัดเจน ทำให้ราคาผักที่ได้รับต่ำและไม่แน่นอน ส่วนทางด้านผลิต ปัญหาหลักคือ ปริมาณการผลิตที่ไม่ต่อเนื่องและไม่สม่ำเสมอ และชนิดผักที่ไม่หลากหลาย แนวทางแก้ไขหลักควรมุ่งการส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีโอกาสขายผักที่ผลิตได้ในรูปของผักปลอดภัยจากสารพิษ โดย การจัดหาแหล่งจำหน่ายที่ชัดเจน การอบรมความรู้ด้านการตลาดควบคู่ไปกับการผลิต การทำให้องค์กรเกษตรกรมีความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาด

Abstract

The Economics of Producing and Marketing Pesticide-Safe Vegetables

The purpose of this research was to study the economics of producing and marketing of pesticide-safe vegetables in Suratthani province. The study included descriptive analyses, costs and returns, marketing costs and strategic plan analysis. Methods of data collection were (1) group interviews of the farmers in Kanjanadit and Donsak districts, (2) a questionnaire survey of 50 farmers to collect the data on the socioeconomic as well as the production and marketing management aspects, (3) a survey to collect the data on the costs and returns to farmers and the costs of marketing and (4) a workshop conducted on the problems and constraints of producing and marketing pesticide-safe vegetables in Suratthani, (5) a survey of specialists to identify the problems and obtain recommendations. Data analyses were: (1) descriptive analysis, (2) production costs and returns analysis, (3) break even point technique, (4) marketing costs and margins analysis and (5) strategic plan analysis for producing and marketing pesticide-safe vegetables.

The result revealed that the major income of farmers surveyed was from rubber. Most farmers grew vegetables as a source of supplementary income. The favorite vegetables grown were yard long beans, cucumbers, luffa, chinese cabbage, chinese kale, mustard leaves and bitter gourd. Non-cash labor cost was the biggest part of the production cost. More than 98% of pesticide-safe vegetables grown by farmers were sold to local traders as ordinary vegetables. Transportation was the main marketing cost. From production aspects, inconstant and inconsistent production quantities, as well as limited types of vegetables sold, were the main problems. In addition, the non-existence of market places for pesticide-safe vegetables in Suratthani, and the unpredictable prices were two major marketing

problems. Based on the costs and returns analysis, growing pesticide-safe vegetables in an open field using integrated pest management technique was economically profitable. Marketing was perceived as the main problem. Farmers were to sell pesticide-safe vegetables to local traders at the same low price as the ordinary vegetables. This was because farmers were unable to contact the supermarkets due to the inconsistency of production quantities, and have no specific market for pesticide-free vegetables in Suratthani. Increasing farmers' opportunity to market vegetables as pesticide-safe vegetables would be a significant factor to the greater expansion of commercial pesticide-safe vegetables in Suratthani.

Keywords: pesticide-safe vegetables, producing, marketing, Suratthani province

เอกสารสรุปงานวิจัย (Executive Summary)

ระบบธุรกิจการผลิตและการตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ผักปลอดภัยจากสารพิษเป็นอาหารที่ช่วยให้ผู้บริโภค เกษตรกรผู้ปลูก ตลอดจนสิ่งแวดล้อมปลอดภัยจากสารเคมีที่มีพิษตกค้าง และกำลังได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้บริโภคที่ให้ความสนใจในด้านสุขภาพเพิ่มขึ้นมาก จึงสมควรได้รับการส่งเสริมให้มีการขยายพื้นที่ปลูกและเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น ซึ่งหน่วยงานของทั้งภาครัฐและเอกชนที่กำลังแนะนำและให้การสนับสนุนให้มีการผลิตอย่างต่อเนื่อง แต่การปลูกผักที่ปลอดจากสารเคมีที่ใช้ในการป้องกัน กำจัด โรคและแมลง ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัวแน่นอนเช่นการทำเกษตรที่ใช้สารเคมี เนื่องจากเป็นการหาสมดุลของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น ทำให้มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ในแต่ละภูมิภาค และผลตอบแทนที่ได้รับก็จะขึ้นอยู่กับการจัดการและต้นทุนที่ต่างกันของสถานที่ปลูกซึ่งเหมาะสมแตกต่างกันไป

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดหนึ่งในเขตภาคใต้ตอนบน ที่มีความสำคัญทั้งในด้านการผลิต การตลาดและการบริโภคผักสด เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำที่สามารถปลูกผักได้ตลอดปี อีกทั้งขนาดของประชากรและจำนวนนักท่องเที่ยวทำให้มีความต้องการบริโภคผักในปริมาณที่สูง ปัจจัยที่จะช่วยกระตุ้นให้เกษตรกรหันมาสนใจในการลงทุนปลูกผักปลอดสารพิษคือราคาและผลตอบแทนที่เกษตรกรจะได้รับจากการลงทุน ตลอดจนโอกาสทางการตลาด การศึกษาถึงธุรกิจผักปลอดสารพิษทั้งในด้านการผลิตและการตลาดของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผักปลอดสารพิษในเชิงธุรกิจของจังหวัด ตลอดจนเป็นแนวทางในการช่วยปรับปรุงระบบการผลิตและการตลาดผักปลอดสารพิษของจังหวัดให้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงทำการสำรวจรูปแบบและระบบในการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกรและ ลักษณะทางการตลาด ตลอดจนวิธีการตลาดของเกษตรกร วิเคราะห์หาต้นทุนและผลตอบแทนตลอดจนจุดคุ้มทุนในการผลิต ต้นทุนและส่วนเหลือจากการตลาด เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการผลิตผักปลอดสารพิษในเชิงการค้าในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยทำการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกผักปลอดสารพิษจำนวน 50 คน ถึงต้นทุนและผลตอบแทนที่ได้ในการปลูกผักปลอดสารพิษตลอดฤดูกาลผลิต และลักษณะการตลาดที่ดำเนินการอยู่ สัมภาษณ์ผู้ค้าผักปลอดสารพิษแต่ละระดับ เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการตลาด จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดเห็นจากบุคคลฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาสาเหตุและผลสืบเนื่องอย่างถ่องแท้ระบบ และมองปัญหาในหลายแง่มุม ประกอบด้วยตัวแทนจากเกษตรกร ผู้ผลิต เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร พัฒนาการ ผู้ค้าแต่ละระดับ เจ้าหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพผัก นักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง และพบว่า เกษตรกรที่ปลูกผัก

ปลอดภัยจากสารพิษ ส่วนใหญ่ปลูกผักเป็นอาชีพเสริม ระบบการผลิตที่ใช้คือระบบการผลิตแบบเปิดใช้วิธีผสมผสาน (Integrated Pest Management, IPM) จากการวิเคราะห์ต้นทุน ผลตอบแทน และจุดคุ้มทุนของการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษจำนวน 7 ชนิด ได้แก่ บวบหอม ถั่วฝักยาว ผักกาดขาวปลี มะระ แตงก้าง ตะเภา และกวางตุ้ง พบว่า ต้นทุนหลักในการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษ คือ ค่าทุนค้ำแปร โดยเฉพาะค่าแรงงานในครัวเรือน เกษตรกรได้รับกำไรสุทธิเฉลี่ย กิโลกรัมละ 1.33 บาท ผักกาดขาวปลีเป็นผักที่มีกำไรสุทธิต่อกิโลกรัมสูงที่สุด คือ กิโลกรัมละ 3.45 บาท ส่วนกวางตุ้งจะมีกำไรต่ำสุด คือขาดทุนกิโลกรัมละ 2 บาท แต่เกษตรกรก็ยังทำการผลิต กวางตุ้งต่อ เนื่องจากกำไรเหนือต้นทุนเงินสดของกวางตุ้งยังมีค่าเป็นบวกเท่ากับ 5.05 บาทต่อกิโลกรัม หากใครก็ตามค่าของกำไรสุทธิที่อยู่ในช่วงระหว่าง 0.35-3.45 บาทต่อกิโลกรัม บ่งบอกถึงความเสี่ยงในการปลูกผักเหล่านี้ เนื่องจากค่าดังกล่าวแสดงถึงกำไรส่วนเกินที่ปลอดภัย ก่อนที่เกษตรกรจะนำผู้ภาวะขาดทุนจากการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษ ณ ระดับราคากลางที่ได้รับ

ปัญหาที่สำคัญของการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษ คือปัญหาการตลาด เนื่องจากผลผลิตของเกษตรกรร้อยละ 98 ถูกขายส่งในรูปของผักทั่วไปโดยผ่านพ่อค้าคนกลางไปสู่ตลาดผักทั่วไป ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ทำให้ราคาผลผลิตที่ได้รับต่ำและไม่แน่นอน และเกษตรกรขาดแรงจูงใจในการผลิต ภายใต้ตลาดลักษณะนี้ เกษตรกรจะได้รับส่วนแบ่งในฐานะผู้ผลิตเพียง 4% ของราคาปลีกที่ผู้บริโภคจ่าย ผู้ค้าปลีกเป็นผู้ที่ได้รับส่วนแบ่งสูงที่สุดคือ 26% ส่วนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานกิจกรรมทางการตลาดหรือต้นทุนทางการตลาด มาจากน้ำหนักผักที่สูญเสียจากการเก็บรักษาไม่ดี หรือทิ้งเมื่อขายไม่หมด ส่วนผักที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 2 สามารถขายได้ในรูปของผักปลอดสารพิษ โดยผ่านกลุ่มเกษตรกร ต้นทุนค่าขนส่งเป็นต้นทุนการตลาดที่สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41 ของต้นทุนการตลาดทั้งหมด โดยเฉลี่ยเกษตรกรจะได้รับส่วนแบ่งสูงกว่าการขายในรูปผักทั่วไปประมาณ 15% และการค้าผ่านกลุ่มเช่นนี้จะมีส่วนเหลือการตลาดน้อยกว่าค้าผ่านพ่อค้าคนกลางแบบแรก ส่วนผักปลอดภัยจากสารพิษที่มีจำหน่ายอยู่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะผลิตมาจากพื้นที่อื่น เช่น นครปฐม ราชบุรี นนทบุรี ดังนั้น หากรัฐต้องการจะส่งเสริมให้มีการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษในเชิงการค้า ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จะต้องแก้ปัญหาทางด้านการตลาดให้เกษตรกรสามารถนำผลผลิตเหล่านี้เข้าไปสู่ตลาดของผักปลอดภัยจากสารพิษให้ได้ โดยอาจจัดทำตลาดที่แยกส่วนเป็นตลาดผักปลอดภัยจากสารพิษโดยเฉพาะ เพื่อสร้างช่องทางการจำหน่ายทางตรงระหว่างเกษตรกรและผู้บริโภค การสนับสนุนให้เกษตรกรทำการผลิตผักปลอดภัยจากสารพิษจะไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้ หากไม่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดตลาดรองรับ นอกจากนี้ต้องส่งเสริมให้องค์กรเกษตรกรมีความรู้และความเข้มแข็งในการผลิต การตลาด การทำงานเป็นทีม ตลอดจนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการผลิตอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีระบบการตรวจสอบและรับรองคุณภาพ

ผลผลิตเพื่อให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อถือ ตลอดจนปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าจากผลผลิตที่มีมูลค่าต่ำ
ต่ำไปสู่มูลค่าสูง เข้ามามีชีวิต

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รศ.ดร.สมบุรณ์ เจริญจิระวัตรกุล ผู้ได้กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษ ขอขอบคุณ คุณสุเนตรา ทองพิชัย นักวิทยาศาสตร์ สำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี คุณสุวัฒน์ ศิริวิทย์ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลพราหมวาส คุณสมภพ โกสลดเวร เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลชัยคราม เกษตรอำเภอคอนสาร และเกษตรอำเภอเขาพะยูง จ.ชัยภูมิ และสำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ให้ข้อมูลและเป็นผู้ประสานงานระหว่างนักวิจัยและกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงาน

ขอขอบคุณเกษตรกร สมาชิกเกษตรกร โรงเรียนเกษตรกรฝึกในพระราชดำริ อำเภอคอนสาร และอำเภอเขาพะยูง จ.ชัยภูมิ ตลอดจนผู้ประกอบธุรกิจจำหน่ายผักปลอดภัยจากสารพิษ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม สนับสนุนข้อมูล และเอกสาร

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ทำงานจนสำเร็จและขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ผู้ให้การสนับสนุนในการปฏิบัติงานวิจัยนี้

ศุทธิจิตต์ เชิงทอง

มกราคม 2547